

KÖZÉRDEK AZ ERDŐGAZDÁLKODÁSBAN

FRANK NORBERT

Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Erdő- és Természeti Erőforrás-gazdálkodási Intézet

KIVONAT

Bár a közérdek az erdőgazdálkodás jogi környezetének egyik legfontosabb eleme, mégis fogalmi meghatározásának hiánya, illetve a jogalkalmazó általi használata számos nehézséggel terhelt. De vajon a közérdekhez mennyi „köz”-re van szükség? Mikor és hogyan lehet, szükséges az erdőgazdálkodás egyes lépéseit a közérdekre való hivatkozással akár az állami, akár a magántulajdon esetén korlátozni? Annak ellenére, hogy a jelenleg hatályos az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény a közérdekre nem ad pontos fogalommagyarázatot, mégis magából a törvényből, illetve annak indoklásából levezethető az erdőgazdálkodásban értendő közérdek definíciója.

Kulcsszavak:

közérdek, erdőgazdálkodás, jogszabály

BEVEZETÉS

A közérdek jogi fogalma arra a társadalmi vagy kollektív érdekek összességére utal, amely túlmutat az egyén, csoport magánérdekén, és amely hozzájárul az egész társadalom jólétéhez, stabilitásához és fejlődéséhez. A közérdek célja, hogy egyensúlyt teremtsen a különböző társadalmi csoportok szükségletei között, figyelembe véve a hosszú távú társadalmi hasznót és a fenntarthatóságot. A jogban a közérdek fogalma az alábbiakban nyilvánul meg:

- [1] Általános társadalmi jólét: A közérdek olyan intézkedéseket és döntéseket jelent, amelyek az állampolgárok széles körű jólétéhez, biztonságához és egészségéhez járul hozzá (közrend fenntartása, egészségügyi ellátás biztosítása, környezetvédelem).
- [2] Állami beavatkozás alapja: Az állam jogszerűen léphet fel a közérdek védelme érdekében, még akkor is, ha ez egyéni jogokat érint (utak építése, közszolgáltatások biztosítása, magántulajdon kisajátítása).
- [3] Közszolgáltatások: a közérdek gyakran a közszolgáltatások biztosításában nyilvánul meg (oktatás, egészségügyi ellátás, szociális védelem).
- [4] Környezetvédelem: a természet védelme, a természeti erőforrások fenntartható használata és az ökoszisztéma fenntartása.

A magyar jogrendszerben a közérdek szerepét az Alaptörvény több helyen is rögzíti, ilyenek például a kisajátítással vagy a környezetvédelemmel kapcsolatos jogi normák. Az Alaptörvény kimondja, hogy a tulajdonhoz való jog csak kivételes esetekben korlátozható, és csak közérdekből, valamint a tulajdonos számára biztosítani kell a méltányos kártalanítást. (A „közérdek”, a „közérdekű” kifejezések hétszer találhatók meg az Alaptörvényben.)

ALAPVETÉSEK AZ ERDŐTÖRVÉNYBEN

Bár a 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvény (a továbbiakban: Erdőtörvény) a közérdek meghatározásával adós, ahogy a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény és a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény is, azonban a védett állatfajok védelmére, tartására, hasznosítására és bemutatására vonatkozó részletes szabályokról szóló 348/2006. (XII. 23.) Korm. rendeletben található egy fogalommagyarázat: 2. § c) közérdek: a természetvédelmi érdek, valamint a természetvédelmi érdekekkel és célokkal összeegyeztethető oktatási, ismeretterjesztési, tudományos célú, illetőleg kultúrtörténeti hagyományápolásnak minősülő tevékenység, továbbá a közegészségügyi, környezetvédelmi vagy állategészségügyi veszélyhelyzet elhárítása.

Az Európai Unió Erdészeti Stratégiája és Erdészeti Cselekvési Terve, az Európai Erdők Védelmének Miniszteri Konferenciája határozatai, valamint a FAO és az ENSZ miniszteri konferenciái, az 1992-es és 2002-es ENSZ csúcskonferenciák és az ENSZ Közgyűlés 1997-es ülészaka is közös célul tűzte ki a fenntartható erdőgazdálkodás megvalósítását, amely olyan kiemelkedően fontos közérdekű célok megvalósítását szolgálja, mint a:

- a) a klímaváltozás hatásainak mérséklése,
- b) a biológiai sokféleség védelme,
- c) a fa, mint megújuló nyersanyag, és energiaforrás biztosítása,
- d) a vidéki lakosság munka- és megélhetési lehetőségeinek javítása,
- e) a termőtalaj, a mezőgazdasági területek védelme,
- f) az ivóvízbázisok védelme,
- g) az ország lakossága testi-lelki felüdülésének biztosítása,

azaz az élet minőségének javítása – olvasható az Erdőtörvény általános indoklásában. Tehát a fentebb felsoroltakkal kapcsolatos tevékenységek közérdek érdekében kifejtett tevékenységnek minősíthető.

A közérdek az erdőgazdálkodásban azt jelenti, hogy az erdők fenntartása, kezelése és használata nemcsak a magánérdekeket, hanem a társadalom egészének érdekeit is szolgálja. Az erdőknek számos fontos szerepe van a közösség szempontjából, ilyenek például:

- [1] Környezeti előnyök: az erdő jelentős szerepet játszik a klímaváltozás mérséklésében, a levegő tisztításában, a vízkészletek megőrzésében, valamint a talajerózió megakadályozásában.
- [2] Biológiai sokféleség megőrzése: az erdő számos növény- és állatfaj számára biztosít élőhelyet, ezért fenntartásuk fontos a természetes ökoszisztémák megővése érdekében.
- [3] Rekreációs és egészségügyi hatások: az erdő kiváló lehetőséget nyújt a kirándulásra, sportolásra és pihenésre, ami hozzájárul az emberek fizikai és mentális egészségéhez.
- [4] Gazdasági haszon: az erdőgazdálkodásból származó nyersanyagok hozzájárulnak a gazdasági fejlődéshez, azonban a fenntartható erdőgazdálkodás biztosítja, hogy ezek az erőforrások hosszú távon is elérhetőek legyenek.
- [5] Kulturális és történelmi értékek: sok erdő fontos kulturális, történelmi vagy spirituális jelentőséggel bír, így megőrzésük közösségi érdek is lehet.

A közérdek tehát azt jelenti, hogy az erdőgazdálkodási döntések során figyelembe kell venni a közösség hosszú távú érdekeit, nem csak a rövid távú gazdasági hasznot. Ez különösen fontos a fenntarthatóság szempontjából, hiszen az erdők védelme és fenntartható kezelése kulcsfontosságú a jövő generációi számára.

Az erdőtvények célja, hogy szabályozzák az erdők használatát, kezelését és védelmét, összhangban a közérdekkel. Magyarországon az erdőkre vonatkozó jogszabályok, különösen az Erdőtörvény kiemelt hangsúlyt fektetnek a közérdek védelmére az erdőgazdálkodás során.

Az Erdőtörvényben megjelenő közérdekű feladatok az alábbiak:

- [1] Fenntarthatóság: az Erdőtörvény alapelvei között szerepel a fenntarthatóság, amely biztosítja, hogy az erdők hosszú távon fennmaradjanak, és ne károsodjanak a természeti erőforrások. Ez a közérdeket szolgálja, mert az erdők megőrzése kulcsfontosságú a környezetvédelem, a klímaváltozás elleni küzdelem és az ökológiai egyensúly szempontjából.
- [2] Közösségi hasznosítás: az Erdőtörvény figyelembe veszi az erdők közösségi használatát, például a kirándulás, sportolás, turizmus és rekreáció szempontjából. Ez közérdek, mert az erdők nyitottak a társadalom számára, és hozzájárulnak az egészséges életmódhoz, a mentális jóléthez és a közösségi tevékenységekhez.
- [3] Természetvédelmi szempontok: az Erdőtörvény alapvetésnek tekinti az erdők biológiai sokféleségének megőrzését, az erdővédelmi intézkedések alkalmazását, és az erdők természetes egyensúlyának fenntartását. A természetvédelmi előírások betartása közérdek, hiszen az erdők élővilága alapvető jelentőségű a globális ökológiai rendszerek fenntartásában.

- [4] Gazdasági és társadalmi érdekek összehangolása: az Erdőtörvény egyensúlyt kíván teremteni a gazdasági érdekek és a közérdek között. Bár az erdők faanyag termelésére is szolgálnak, az erdőtvény korlátozásokat ír elő annak érdekében, hogy a gazdasági hasznosítás ne sértse az erdők ökológiai és közösségi funkcióit. Ez biztosítja, hogy az erdők ne kizárólag nyersanyagforrásként legyenek kezelve.
- [5] Erdőterületek megőrzése: az Erdőtörvény szigorúan szabályozza az erdőterületek védelmét, korlátozva azok csökkenését vagy átalakítását más célokra.

ELMÉLET ÉS VALÓSÁG

Az erdőtvény tehát a közérdeket és a természetvédelmet helyezi előtérbe az erdők használata és kezelése során, biztosítva, hogy az erdők hosszú távon is hasznosak legyenek a társadalom számára. Bírósági ítéletek az erdőgazdálkodással kapcsolatos közérdek kérdésében gyakran a jogszabályok, különösen az Erdőtörvény, valamint a környezetvédelmi és természetvédelmi jogszabályok értelmezésén alapulnak. Az ilyen ítéletek gyakran az erdőgazdálkodás során bekövetkező jogsértésekre vagy vitákra vonatkoznak, amelyek a közérdek és a magánérdek összeütközését érintik.

A közérdek és az erdő védelme a bíróságok számára is fontos szempont, hiszen a bírósági döntések célja az, hogy a társadalmi érdeket – beleértve a környezetvédelem és a fenntarthatóság szempontjait – védjék.

Az Erdőtörvény 35 esetben tartalmazza a „közérdek”, „közérdekű” kifejezéseket.

Mint ahogy az Erdőtörvény 2.§ (2) is expressis verbis kimondja „...a legfontosabb közérdekű feladat erdők változatosságának megőrzése, az erdők fenntartása, felújítása és a védelmi, valamint közjóléti szolgáltatások biztosítása, melynek elvégzését az állam megfelelő eszközökkel biztosítja.” Azaz, bár az Erdőtörvény a közérdek fogalommagyarázatával adós, mégis a jogalkotó egyfajta exemplifikatív felsorolással megkísérelte megadni a definíciót.

Az Erdőtörvény külön alfejezetbe csoportosítottam részletezi az erdő egyes rendelkezéséhez, közérdekű funkciójához kapcsolódó különös erdőgazdálkodási szabályokat.

A jogalkotó 2017. évi LVI. törvény (hatályos: 2017.09.01.) az Erdőtörvénybe iktatta az Erdőgazdálkodás jelentős közérdekű korlátozása c. alfejezetet. Ide tartoznak az alábbiak:

- a) faanyagtermelést nem szolgáló üzemmód megállapítására,
- b) fafajcserés erdőszerkezet-átalakítást eredményező erdőfelújítási előírás kizárólagos meghatározására,
- c) erdő fátlan vagy a termőhelyi viszonyoknak megfelelőnél alacsonyabb záródással való fenntartásának előírására,

A KLÍMAVÁLTOZÁS NYOMÁN FELNYÍLÓ ERDŐK VÁRHATÓ TÉRNYERÉSÉNEK BECSLÉSE A GEMENC ZRT. ADATAI ALAPJÁN

LAJTOS JÁNOS¹, ILLÉS GÁBOR²

1 Gemenc Zrt.

2 SOE Erdészeti Tudományos Intézet

KIVONAT

A klímaváltozás következtében egyre gyakrabban tapasztalt hőhullámok és aszályos időszakok miatt lecsökken a termőhelyek fatermesztési potenciálja. Az egységnyi területen létrejövő, élő növényi biomassza mennyiségének csökkenése növekvő mortalitáshoz, az állományok kiritkulásához vezet. A Gemenc Zrt. területén megfigyeltünk számos erdőterületet, amelyek az elmúlt években mutatták a növekvő mortalitás és a felnyíló erdővé alakulás jeleit. Ezen területek termőhelyi jellemzőinek felhasználásával homológ területeket kerestünk az alföldi erdőgazdasági tájak között. A klímaváltozási előrejelzésekkel kiegészítve megbecsültük a potenciálisan érintett területek nagyságát és térbeli elhelyezkedését. A kockázatos besorolásba eső területeken szűrőpróba jelleggel kerestük a felnyíló erdővé alakulás folyamatának bizonyítékait műholdas képek interpretációja útján. Az eredmények megerősítették, hogy óvatos becsléssel is nagyságrendileg 90-120 ezer ha területet érinthet a spontán záródáshiány és a felnyíló erdővé alakulás kockázata a következő évtizedekben.

Kulcsszavak:

felnyíló erdők, klímaváltozás, termőhely értékelés, alföldi termőhelyek, földhasználat

BEVEZETÉS

A klímaváltozás nyomán Magyarország területén jelentősen romlanak az erdőgazdálkodás feltételei. A nyári aszályok és hőhullámok gyakorisága növekszik, a csapadékösszeg változatlansága mellett az eloszlása kedvezőtlenül alakul. Főként nyáron alakulhatnak ki hosszabb csapadékmentes periódusok, amelyeket rövid idő alatt lehulló, nagy mennyiségű csapadékok követnek. Mindez a hasznosulást és a beszivárgást csökkenti, míg az eróziós kockázatokat növeli. Ezzel párhuzamosan emelkedik a nagyerejű szélviharok kockázata, és az erdőtüzek gyakorisága, amely az ökológiai adottságok romlása mellett az abiotikus erdőkárok mennyiségét is növeli (IPCC, 2021).

A hazai, alföldi erdők esetében minden, az éghajlatváltozással előre vetített rizikófaktorok nagy jelentősége van, hiszen az alföldi erdők zöme klimatikus határhelyzetben volt már a létesítésük idején is. Nagyon sok a kedvezőtlen vízgazdálkodású, homoktalajokon létesült erdő, a másik végletben pedig a kötött, avagy szikesedésre hajlamos talajokon álló erdőterületeket találjuk. Ehhez adódik a klímaváltozással megjelenő új betegségek és károsítók kockázata is, mint amilyen a körispusztulás, a csipkésposloska, vagy éppen a tölgyek kéregrákos megbetegedése (Csóka et al, 2024; Koltay, 2023).

- d) csak átmeneti, illetve örökzöld üzemmódra való áttéréssel teljesíthető korlátozásra,
- e) a 7. § (1) bekezdés a)-d) pontjában foglalt természetességi állapotú erdőben az e törvény végrehajtására kiadott jogszabályban meghatározottnál magasabb vágásérettségi kor meghatározására,
- f) fokozatos felújítógátás, szálalógátás esetén - amennyiben a területen fél méter átlagmagasságot elérő újulat található, és a véghasználat befejezését e törvény egyébként lehetővé teszi - a véghasználat befejezésének korlátozására,
- g) az erdőgazdálkodási tevékenység gyakorlásának bármely okból öt évnél hosszabb időtartamra vonatkozó korlátozására

közérdekből, nem az erdőgazdálkodó kezdeményezésére vagy egyetértésével kerül sor.

Az Erdőtörvény 28/E. § (3) bekezdése e törvény végrehajtására kiadott rendeletben foglaltak szerinti kártalanítást említi, mely szerint már a korlátozás kiadásáról szóló döntésben a hatóságnak rendelkeznie kell a kártalanításról. (A kártalanításból le kell vonni a más forrásból igénybe vehető támogatások összegét, továbbá nem jár kártalanítás, ha a korlátozást tulajdonosi vagy erdőgazdálkodói jogellenes magatartás eredményezte.) A Debreceni Törvényszék K.701610/2022/12. számú határozata szerint a kártalanítási kötelezettség az Erdőtörvény fent említett szakaszában megjelölt végrehajtási rendelet hiányában is fennáll.

Ha alaposan figyelembe vesszük a fenti listát, akkor az átmeneti, illetve örökzöld üzemmódra való áttéréssel teljesíthető korlátozás egyértelműen mutatja ezen két üzemmód korlátozó „jellegét”.

ÖSSZEFOGLALÁS

A közérdekre való hivatkozással a jogalkotó által preferált közösségi cél elérése, megvalósítása érdekében kerül sor. A jogszabályokban jogi normaként vagy exemplifikatív, esetleg taxatív módon felsorolt közérdekre való hivatkozás mutatja azt az elvárást, melyet az adott „pillanatban” a jogalkotó fontosnak, eleminek tart, és ehhez képest, az amúgy a jogszabály tárgyaként szabályozott jogterület többi eleme „másodrangú”.

FELHASZNÁLT IRODALOM

(2011. április 25.) szóló Magyarország Alaptörvénye

Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény

A védett állatfajok védelmére, tartására, hasznosítására és bemutatására vonatkozó részletes szabályokról szóló 348/2006. (XII. 23.) Korm. rendeletben

¹ természetes, természetszerű, származék, átmeneti